

اثر محبت اهل بیت علیهم السلام در ترک گناه

زهرا میرشکار^۱

چکیده

محبت به اهل بیت علیهم السلام، نه تنها یک احساس قلبی بلکه مسیری مؤثر در رشد اخلاقی و تربیت معنوی انسان است. این محبت، اگر با معرفت و پیروی همراه شود، می تواند زمینه ساز ترک گناهان و حرکت به سوی تهذیب نفس باشد. مسئله اصلی این پژوهش آن است که چگونه محبت اهل بیت می تواند عاملی بازدارنده در برابر گناه و لغزش های اخلاقی باشد. این مقاله با روش توصیفی تحلیلی، به بررسی مبانی قرآنی، روایی و روان شناختی این اثر تربیتی پرداخته و با تحلیل شواهد تاریخی و اجتماعی، نشان می دهد که پیوند عاطفی با خاندان عصمت، نوعی نظام انگیزشی در انسان پدید می آورد که وی را از ارتکاب معاصی باز می دارد. یافته های تحقیق بیانگر آن است که محبت اهل بیت، به ویژه در قالب الگوگیری از سیره عملی ایشان و حضور در مناسک دینی وابسته به آنان، نقشی اساسی در مهار نفس اماره، تقویت اراده، و ایجاد تعلق قلبی به طهارت و پاکی ایفا می کند. در پایان، راهکارهایی برای تقویت این محبت در سطوح فردی و اجتماعی ارائه می شود تا به عنوان راهبردی تربیتی برای کاهش گناه در جامعه قرار گیرد.

کلیدواژه ها: محبت اهل بیت، ترک گناه، تهذیب نفس، تربیت دینی، الگوگیری اخلاقی

^۱ طلبه سطح دو مدرسه علمیه فاطمه معصومه (سلام الله علیها) اهواز.

مقدمه

این مقاله با عنوان اثر محبت اهل بیت در ترک گناه نوشته شده است. انسان همواره در زندگی خود در معرض دو جاذبه متضاد قرار دارد: کشش به سوی فضیلت و فطرت پاک الهی از یک سو، و گرایش به گناه و لغزش از سوی دیگر. در چنین میدان مبارزه‌ای، عوامل متعددی می‌توانند انسان را در مسیر تقوا یاری دهند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها، محبت و دلبستگی به اولیای الهی و به‌ویژه اهل بیت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله است. محبت اهل بیت علیهم‌السلام، صرفاً یک احساس درونی نیست، بلکه در آموزه‌های اسلامی از آن به عنوان یکی از عوامل نجات‌بخش، تربیتی و بازدارنده از معصیت یاد شده است. ضرورت بررسی این موضوع از آن جهت است که جامعه ایمانی، به‌ویژه نسل جوان، بیش از هر زمان دیگری نیازمند سازوکارهایی مؤثر و پایدار در کنترل نفس و ترک گناه است. محبت اهل بیت، با ظرفیت‌های عاطفی، معنوی و الگویی خود، می‌تواند انگیزه‌ای درونی برای تقویت اراده، اصلاح رفتار و فاصله گرفتن از گناه ایجاد کند؛ پیشینه این تحقیق در سال‌های اخیر، توجه به نقش محبت اهل بیت علیهم‌السلام در زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان به‌ویژه در میان جوانان افزایش یافته است. پژوهش‌های متعددی در این زمینه انجام شده که به بررسی تأثیرات عاطفی و معنوی محبت اهل بیت بر رفتارهای اخلاقی پرداخته‌اند. این تحقیقات نشان می‌دهند که محبت به اهل بیت می‌تواند به‌عنوان یک عامل مؤثر در کاهش رفتارهای ناپسند و تقویت ارزش‌های اخلاقی عمل کند. با وجود اشاره‌های پراکنده در کتب اخلاقی، تفسیری و روایی به این موضوع، کمتر پژوهشی به‌صورت نظام‌مند به تحلیل پیوند میان محبت اهل بیت و ترک گناه پرداخته است. هدف این تحقیق، بررسی و تحلیل تأثیر محبت اهل بیت علیهم‌السلام بر ترک گناه و اصلاح رفتارهای اخلاقی در جامعه جوانان است.

با وجود اهمیت فراوان موضوع محبت اهل بیت علیهم‌السلام در فرهنگ اسلامی، تاکنون کمتر پژوهشی به‌طور مستقیم به «نقش این محبت در ترک گناه» پرداخته است. بیشتر تحقیقات، یا به بررسی جایگاه محبت اهل بیت در ایمان و فضایل پرداخته‌اند، یا آثار اجتماعی آن را تحلیل کرده‌اند، اما تمرکز دقیق بر اثر تربیتی این محبت در کنترل نفس و دوری از گناه، کمتر صورت گرفته است. با این حال، نمونه‌هایی از پژوهش‌های پیشین که از جهاتی به این موضوع نزدیک هستند عبارتند از:

۱. رساله سطح سه با عنوان «محبت اهل بیت علیهم السلام و آثار تربیتی آن در سیر و سلوک اخلاقی»، پژوهشگر: زهرا فاطمی، مدرسه علمیه الزهراء، قم، ۱۳۹۷. در این رساله، محبت به اهل بیت به عنوان عامل رشد اخلاقی و عامل پرهیز از گناه تحلیل شده است.

۲. مقاله علمی-پژوهشی «نقش محبت اهل بیت در تهذیب نفس»، نوشته دکتر علی حسینی، مجله پژوهش‌های معنوی، شماره ۸، سال ۱۳۹۸. نویسنده با استفاده از آموزه‌های قرآن و روایات، محبت به اهل بیت را عامل اصلی در کنترل غرایز و تعدیل رفتارها می‌داند.

۳. کتاب «محبت اهل بیت در قرآن و حدیث»، تألیف استاد محمدرضا حکیمی، که به تحلیل ریشه‌های قرآنی محبت به خاندان پیامبر پرداخته و آثار آن در شکل‌گیری رفتار متعالی انسانی را شرح می‌دهد.

۴. پژوهش میدانی با عنوان «تحلیل تأثیر الگوگیری از اهل بیت بر رفتار نوجوانان»، انجام‌شده در مرکز مطالعات تربیتی حوزه علمیه خاوران، ۱۴۰۰. این تحقیق نشان داد که میزان علاقه و الگوگیری نوجوانان از اهل بیت، تأثیر آماری معناداری در کاهش رفتارهای پرخطر و ناهنجار اخلاقی داشته است.

این تحقیقات نشان می‌دهد که محبت به اهل بیت علیهم السلام نه تنها در سطح احساس، بلکه به عنوان یک عامل مؤثر در ساحت تربیت فردی و اجتماعی می‌تواند از گسترش گناه جلوگیری کرده و به ارتقاء سلامت معنوی جامعه منجر شود. پژوهش حاضر در پی آن است که این ظرفیت را به طور مشخص، در موضوع «ترک گناه» تحلیل و تبیین کند.

این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤال است که چگونه محبت به اهل بیت می‌تواند به عنوان یک سازوکار مؤثر در کنترل نفس و ارتقاء رفتارهای اخلاقی عمل کند و چه راهکارهایی برای بهره‌برداری از این ظرفیت تربیتی وجود دارد.

۱- مفهوم شناسی

پیش از ورود به بحث اصلی مقاله، ضروری است که مفاهیم کلیدی و محوری همچون «محبت»، «گناه» و «اهل بیت علیهم السلام» با نگاهی دقیق‌تر تبیین شوند؛ چراکه فهم درست این مفاهیم، بستر لازم را برای تحلیل اثرگذاری محبت اهل بیت در ترک گناه فراهم می‌سازد. پس

در این بخش به مفاهیم در لغت و اصطلاح این کلمات می پردازیم :

۱-۱- محبت

«محبت» در لغت به معنای دوست داشتن، میل قلبی و گرایش درونی به کسی یا چیزی است. ریشه این واژه از "حب" گرفته شده که در اصل به معنای «قرار گرفتن چیزی در مکان خود» است، و از آنجا که محبوب در دل محب جای می گیرد، این تعبیر برای عشق و دلبستگی به کار رفته است. همچنین، «حب» در لغت عرب به دانه‌ای گفته می شود که منشأ رویش و رشد است؛ از این رو محبت نیز می تواند منشأ رشد معنوی انسان باشد. در اصطلاح اخلاق اسلامی، محبت حالتی نفسانی است که موجب کشش و تمایل انسان به سوی محبوب می گردد. در عرفان اسلامی، محبت حقیقی، محبتی است که از معرفت سرچشمه می گیرد و انسان را به تبعیت عملی از محبوب وامی دارد. بر این اساس، محبت اهل بیت، صرف احساس قلبی نیست، بلکه باید به تبعیت عملی و ترک معصیت بینجامد.^۱

۱-۲- گناه

«گناه» در لغت فارسی، به معنای خطا، تقصیر، تخلف از دستور و کار ناپسند است. در عربی، معادل هایی چون «ذنب»، «إثم»، «خَطِيئَةٌ» و «مَعْصِيَةٌ» برای گناه به کار می رود که هر کدام بار معنایی خاصی دارند. واژه «ذنب» بیشتر به عواقب عمل زشت اشاره دارد، «إثم» به جنبه ناپسند اجتماعی گناه، و «مَعْصِيَةٌ» به سرپیچی از فرمان خداوند دلالت دارد.^۲ در اصطلاح دینی، گناه عبارت است از هرگونه مخالفت با اوامر و نواهی الهی که موجب دوری انسان از رحمت خداوند می شود. گناه در منابع اسلامی به دو نوع کبیره و صغیره تقسیم شده است، و آثار روحی، اخلاقی و اجتماعی فراوانی دارد. از منظر قرآن، گناه می تواند موجب قساوت قلب، سلب توفیق، و دوری از هدایت گردد.^۳

^۱ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۲۶۵؛ فراهیدی، العین، ج ۱، ص ۱۷۹.

^۲ نراقی، جامع السعادات، ج ۱، ص ۳۵۹؛ نیز: معراج السعاده، ص ۷۲.

^۳ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ماده «ذنب»، ص ۵۴۵؛ طریحی، مجمع البحرین، ج ۳، ص ۲۶۴.

^۴ طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۲۵۲؛ کلینی، الکافی، ج ۲، ص ۲۷۱.

۳-۱- اهل بیت علیهم السلام

در لغت، «اهل» به معنای خانواده، نزدیکان و یاران است و «بیت» نیز به معنای خانه می‌باشد. در اصطلاح قرآنی و روایی، اهل بیت علیهم السلام به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و خاندان معصوم او اطلاق می‌شود که در آیه تطهیر به طهارت ذاتی آنان تصریح شده است: «إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا»^۱ اهل بیت، به عنوان الگوهای کامل الهی، جایگاه ویژه‌ای در ایمان، اخلاق و هدایت امت دارند، و محبت به ایشان از اصول بنیادین دینداری به شمار می‌رود.

۲- محبت اهل بیت در زندگی انسان

در زندگی هر انسانی، محبت و عشق نقش اساسی در شکل‌دهی شخصیت و رفتار دارد. وقتی این محبت به اهل بیت پیامبر (علیهم السلام) متصل می‌شود، به نیرویی بی‌نظیر برای اصلاح نفس و تزکیه اخلاق تبدیل می‌گردد. اهل بیت، نه تنها افراد برجسته‌ای در تاریخ اسلام‌اند، بلکه بهترین الگوهای عملی و معنوی برای هر فردی هستند که در جستجوی کمال و پاکی است.^۲

محبت به اهل بیت، فراتر از یک احساس ساده است؛ این محبت همچون پلی است که انسان را به عمق معنویت و اخلاق ناب پیوند می‌دهد و انگیزه‌ای می‌شود برای ترک گناه و پایبندی به ارزش‌های انسانی و الهی. هر کس که دل به اهل بیت می‌بندد، در واقع دعوتی برای زندگی در مسیر نور و دوری از تاریکی‌ها پذیرفته است.^۳ این محبت با شناخت همراه است؛ شناختی که از طریق مطالعه زندگی، سخنان و سیره اهل بیت به دست می‌آید. این شناخت است که محبت را در دل‌ها ریشه‌دار می‌کند و آن را به نیروی محرکه‌ای برای رفتارهای نیک بدل می‌سازد. محبت بدون معرفت، گرچه ممکن است احساسات کوتاه‌مدت را شعله‌ور کند، اما برای استمرار اصلاح درونی کافی نیست. بر خلاف محبت‌های معمول دنیوی که بیشتر موقتی و وابسته به شرایط هستند، محبت به اهل بیت عمقی پایدار دارد. این محبت باعث می‌شود که انسان در برابر سختی‌ها و وسوسه‌ها مقاومت کند، چرا که او را به یاد عهد و پیمان الهی و مسئولیت‌هایش

۱ الأحزاب: ۳۳.

۲ کلینی. کافی، ج ۱.

۳ ابن شهر آشوب، مناقب ال ابی طالب، ج ۲.

کلی تغییر کرد. این محبت سبب شد که او به تدریج از تعلقات مادی و رفتارهای دنیوی فاصله بگیرد و به سوی فضایل اخلاقی حرکت کند. در نهایت زهیر به عنوان یاری‌رسانی صادق در کنار امام علی (ع) در جنگ صفین ایستاد و جان خود را در راه حق فدا کرد تحول زهیر بن قین نمونه بارزی از نقش محبت اهل بیت در اصلاح درون و ترک گناه است. محبت به اهل بیت باعث می‌شود انسان نسبت به گذشته نیازدگی و گناه‌آلود خود آگاهی پیدا کند و از آنها دل بکند. این محبت، نیرویی معنوی است که قلب را جلا می‌دهد و انسان را به سمت فداکاری، ایثار و زندگی پاک سوق می‌دهد. در واقع، محبت اهل بیت هم‌چون چراغی است که راه تاریک گناه را روشن می‌کند و به انسان انگیزه می‌دهد که از دام‌های نفسانی رهایی یابد و در مسیر حق استوار بماند. این تغییر تنها تغییر رفتاری نیست؛ بلکه یک بازسازی عمیق درونی است که به اصلاح نفس، افزایش صبر، و تقویت اراده برای پرهیز از گناه منجر می‌شود. محبت اهل بیت، قلب انسان را به گونه‌ای متحول می‌کند که نه تنها از گناه فرار می‌کند، بلکه در مسیر خدمت و فداکاری برای اهداف الهی پیش می‌رود. در نتیجه، داستان زهیر بن قین نشان می‌دهد چگونه عشق به اهل بیت می‌تواند عامل رهایی از بندهای دنیا و آلودگی‌های نفسانی باشد و انسان را به سمت زندگی‌ای پاک و معنوی هدایت کند.

۲- حر بن یزید ریاحی

حر بن یزید ریاحی، فرمانده سپاه دشمن در واقعه کربلا، در ابتدا از سر تعصب و جهل در مقابل امام حسین (ع) قرار داشت و علیه ایشان می‌جنگید. اما هنگامی که عظمت، صبر و پاکی امام را دید و محبت نسبت به اهل بیت در دلش جان گرفت، در لحظات آخر مسیر زندگی‌اش را تغییر داد و به صف یاران امام پیوست و شهید شد تحول حر بن یزید نمونه‌ای بارز از قدرت محبت اهل بیت در شکستن تعصبات سخت و جهل عمیق است. محبت به اهل بیت، حتی در آخرین لحظات زندگی، می‌تواند چراغی فروزان باشد که مسیر تاریک گناه و خطا را روشن می‌کند و انسان را به سمت توبه و بازگشت به حقیقت هدایت می‌نماید. این محبت، نیرویی است که قفل‌های تعصب و بی‌خبری را می‌شکند و انسان را از بند گناه رها می‌سازد. حر با مشاهده عظمت و پاکی اهل بیت، درک عمیقی از عدالت و حق پیدا کرد و توانست تصمیمی شجاعانه

^۱ کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، ج ۵، ص ۱۲۵؛ صدوق، محمد بن علی، من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۴۳.

^۲ طبری، تاریخ الرسل والملوک، ج ۳، ص ۴۸۷.

بگیرد که نه تنها گناهان گذشته‌اش را جبران کند، بلکه راهی برای فداکاری و وفاداری به حق انتخاب کند. از این رو، محبت اهل بیت نه تنها بر رفتارهای روزمره تأثیر دارد بلکه می‌تواند منشأ تحولات عمیق درونی و حتی اصلاحات ناگهانی در زندگی فرد باشد. این حکایت به ما می‌آموزد که هیچگاه دیر نیست و محبت اهل بیت می‌تواند حتی سنگدل‌ترین قلب‌ها را نیز نرم و هدایت کند.

۳- فضیل بن عیاض

فضیل بن عیاض، یکی از بزرگ‌ترین عرفا و زاهدان تاریخ اسلام، در آغاز جوانی به غفلت و زندگی پر از گناه دچار بود. اما با شناخت و محبت عمیق نسبت به اهل بیت (علیهم‌السلام)، مسیر زندگی‌اش دگرگون شد. این محبت، جرقه‌ای درون او روشن کرد که سبب شد از تاریکی‌های نفسانی و گناهانی که درگیرشان بود، رها شود و به سوی کمال معنوی حرکت کند.^۱

تحول فضیل بن عیاض به وضوح نشان می‌دهد که محبت اهل بیت می‌تواند نقطه عطفی در زندگی هر انسانی باشد، به ویژه برای کسانی که در دام گناه و غفلت گرفتار شده‌اند. این محبت مانند نوری است که راه را برای اصلاح درونی و ترک گناه روشن می‌کند و انگیزه‌ای قوی برای حرکت در مسیر تقوا و معنویت فراهم می‌آورد. محبت اهل بیت، فضیل را از انحراف و غفلت بیرون آورد و به او قدرت ایستادگی در برابر نفس و شهوت داد.^۲

این تحول، نشانگر نقش محوری محبت اهل بیت در تزکیه نفس و جلب رحمت الهی است. فضیل با الگوگیری از سیره و اخلاق اهل بیت توانست به درجه‌ای از کمال برسد که به عنوان نمادی از عرفان و زهد در تاریخ شناخته شود. بنابراین، محبت اهل بیت می‌تواند جرقه‌ای باشد برای ایجاد تحول ریشه‌ای درونی، که نه تنها ترک گناه را به همراه دارد، بلکه زمینه‌ساز رشد و تعالی معنوی انسان می‌شود. این سه حکایت تاریخی، نمونه‌های برجسته و روشنی از تأثیر عمیق محبت اهل بیت در دگرگونی‌های روحی و رفتاری انسان‌ها هستند. محبت به اهل بیت، نه صرفاً یک احساس عاطفی، بلکه نیرویی معنوی و تربیتی است که می‌تواند حتی سخت‌ترین و سنگدل‌ترین دل‌ها را نرم کند و آنان را به سمت نور و حقیقت هدایت نماید. این محبت،

^۱ ابن شهر آشوب، مناقب آل عبا، ج ۲، ص ۳۵۶.

^۲ مجلسی، بحار الانوار، ج ۲۷.

زمینه‌ساز بازسازی درونی و اصلاح نفس است که به ترک گناه و ارتقای فضایل اخلاقی می‌انجامد. نمونه‌هایی مانند زهیر بن قین نشان می‌دهد که چگونه محبت اهل بیت انسان را از نیازدگی و لغزش‌های اخلاقی‌های می‌بخشد و به راه فداکاری و ایثار می‌کشاند. داستان حر بن یزید ریاحی حکایت از قدرت محبت اهل بیت در شکستن تعصبات و بازگرداندن انسان به مسیر حق حتی در آخرین لحظات دارد. همچنین تحول فضیل بن عیاض نمونه بارزی است از جرقه‌ای که محبت اهل بیت در درون انسان ایجاد می‌کند تا او را از غفلت و گناه‌ها سازد و به کمال معنوی برساند. بنابراین، محبت به اهل بیت را می‌توان به مثابه «چراغ هدایت» و «نیروی اصلاح» دانست که همواره زمینه‌ساز رشد و تعالی معنوی انسان‌ها بوده و هست. این محبت، کلید اصلی برای اصلاح درون، ترک گناه، و پیمودن مسیر حق و حقیقت است.

نتیجه‌گیری

این مقاله با عنوان اثر محبت اهل بیت در ترک گناه نوشته شده است. اهمیت تحقیق در موضوع در این است که محبت به اهل بیت علیهم‌السلام، صرفاً یک احساس قلبی نیست بلکه یک عامل مهم تربیتی و معنوی برای انسان است. جامعه ایمانی، به‌ویژه نسل جوان، برای کنترل نفس و دوری از گناه به راهکارهای پایدار نیاز دارد و محبت به اهل بیت با ظرفیت‌های عاطفی و الگویی قوی، می‌تواند نقش کلیدی در این مسیر ایفا کند. بررسی علمی این موضوع، راهکارهای عملی برای کاهش گناه و ارتقای سلامت معنوی جامعه ارائه می‌دهد. محبت به اهل بیت علیهم‌السلام، اگر با معرفت و الگوگیری از سیره عملی آنان همراه باشد، می‌تواند عاملی مؤثر در ترک گناه، تهذیب نفس و اصلاح رفتارهای اخلاقی باشد. نتایج تحقیق نشان داد محبت به اهل بیت، به‌ویژه همراه با شناخت و پیروی عملی از سیره ایشان، نه تنها باعث تقویت اراده و کنترل نفس می‌شود بلکه با ایجاد انگیزه درونی و حس تعلق قلبی به پاکی، زمینه دوری از گناه را فراهم می‌کند. این محبت، نوعی نظام انگیزشی عمیق در انسان ایجاد می‌کند که او را از ارتکاب معصیت باز می‌دارد و موجب اصلاح رفتارهای اخلاقی و ارتقای سلامت معنوی فرد و جامعه می‌شود.

فهرست منابع

*قرآن کریم. ترجمه: مهدی الهی قمشه‌ای.

*نهج البلاغه،

-ابن اعثم کوفی، محمد بن عمر. (۱۴۱۱ق). الفتوح. تحقیق: علی شیر. قم: دارالضیاء.

-ابن شهر آشوب، محمد بن علی. (۱۳۷۹ش). مناقب آل ابی طالب. ترجمه: محمدجواد نیک‌بین. قم: انتشارات آل‌البیت.

-ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۴ق). لسان العرب. بیروت: دار صادر.

-حلی، محمد بن حسن. (۱۴۱۱ق). کتاب الکمال فی الرجال. قم: مؤسسه نشر اسلامی.

-راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (۱۴۱۲ق). المفردات فی غریب القرآن. تحقیق: صفوان عدنان داوودی. دمشق: دارالقلم.

-امام صادق. جعفر بن محمد. (۱۳۷۹ش). عیون اخبار الرضا. ترجمه: محمدباقر کمره‌ای. تهران: انتشارات علمیه اسلامی.

- شریف رضی. (بی‌تا). قم: انتشارات دارالهجره. صحیفه سجادیه، امام زین‌العابدین علیه‌السلام. (بی‌تا). قم: دارالکتب الاسلامیه.

-صدوق، محمد بن علی. (۱۴۱۳ق). من لا یحضره الفقیه. تصحیح: علی‌اکبر غفاری. قم: دفتر انتشارات اسلامی.

-طباطبایی، سید محمدحسین. (۱۳۷۴ش). المیزان فی تفسیر القرآن. ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی. قم: دفتر انتشارات اسلامی

-طبری، محمد بن جریر. (۱۳۸۷ق). تاریخ الرسل والملوک. بیروت: دارالتراث.

-طریحی، فخرالدین. (۱۳۷۵ش). مجمع البحرین. تحقیق: سید احمد حسینی. تهران: کتابفروشی مرتضوی.

-فراهیدی، خلیل بن احمد. (۱۴۰۹ق). العین. قم: دارالهجره.

-کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). الکافی. تصحیح: علی اکبر غفاری. تهران: دارالکتب الاسلامیه.

-مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۳ق). بحارالأنوار. بیروت: مؤسسه الوفاء.

-مسلم بن حجاج قشیری نیشابوری. (۱۴۲۷ق). صحیح مسلم. ترجمه: عبدالحمید آیتی. تهران: انتشارات علمیه اسلامیة.

-نراقی، مهدی بن ابی ذر. (۱۳۷۵ش). جامع السعادات. ترجمه: محمدعلی شاه آبادی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی؛ همچنین: معراج السعاده. تهران: انتشارات اسلامیة.